

АНАЛІЗ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ МАШИНОБУДІВНОМУ СЕКТОРІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розглядаються основні трансформаційні процеси машинобудівного комплексу в умовах глобалізації. Проаналізовано актуальні питання сучасного світового виробництва машинобудівного сектору.

В статті рассматриваются основные трансформационные процессы машиностроительного комплекса в условиях глобализации. Проанализировано актуальные вопросы современного мирового производства машиностроительного сектору.

In the article the considered basic transformation processes of machine-building complex are in the conditions of globalization. The analyzed actuality questions of modern world production of machine-building sector.

Ключові слова: трансформаційні процеси, глобалізація, спеціалізація виробництва, машинобудівний сектор, «ефект масштабу», кооперування.

Сучасний світовий суспільний розвиток характеризується посиленням зв'язків і взаємодією між країнами. Жодна країна світу не може претендувати на повноцінний розвиток, якщо не втягнута в орбіту світогосподарських зв'язків. Міжнародне співтовариство об'єднує держави, які мають свою національну і економічну самобутність.

Характерними рисами сучасного економічного розвитку є швидке зростання зовнішньоекономічних зв'язків між країнами, поглиблення міжнародного поділу праці, інтернаціоналізація господарського життя та глобалізація ринку.

Проблемою сучасного світового господарства присвячені наукові праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених: Д.Лук'яненко, В.Буглай, А.Булатов, І.Устинов, А.Кредісова, Ч.Гіл та інші.

Мета статті – дослідити та проаналізувати основні проблеми трансформаційних процесів машинобудівного сектору в умовах глобалізації.

У 30 р. ХХ ст. у світі переважали міжнародна міжгалузєва спеціалізація виробництва та відповідний обмін продукції однієї комплексної галузі (наприклад, обробної промисловості) на продукцію іншої (видобувної промисловості і/чи сільського господарства). У 50-60 рр. провідне місце продовжувала займати міжнародна спеціалізація виробництва, але вже на рівні первинних галузей (автомобіле- й авіабудування, виробництво пластмас, підшипників, радіоапаратури тощо). У 70-80 рр. на перший план виходить і закріплює своє положення внутрішньогалузева міжнародна спеціалізація виробництва і відповідний обмін товарами-аналогами з різними споживчими характеристиками (наприклад, колісних тракторів на гусеничні машини, шкіряного взуття на гумове тощо). Значущість міжнародної спеціалізації виробництва як фактора підвищення ефективності національних виробництв і інтенсифікації міжнародного обігу зростає. Так у 70-80 рр. темпи приросту світової торгівлі продукцією машинобудування на 40% (у 60 р. – на 4%) забезпечувалися за рахунок комплектуючих виробів. Протягом 1960-1990 рр.

частка деталей і вузлів в якості комплектуючих у зовнішній торгівлі економічно розвинених країн продукцією машинобудування зросла більше ніж удвічі, нині вона перевищує 40% [1, с.159]. Аспект якісної сторони міжнародної спеціалізації виробництва пов'язаний із широтою номенклатури (асортименту) товарів, що поставляються на зовнішні ринки. Швидке розширення номенклатури експорту є свідченням міжнародної деспеціалізації країни, а її скорочення номенклатури робить чіткішим експортний профіль. Такий висновок, однак, є занадто загальним і потребує уточнення. Так, якщо розширення номенклатури експорту відбувається за рахунок міжнародно спеціалізованих виробів і частка останніх у вивозі зростає, то фактично відбувається підвищення рівня міжнародної спеціалізації виробництва; розширення номенклатури за рахунок неспеціалізованих видів виробів викликає зворотні результати. Отже, розширення асортименту ще не свідчить про погіршення міжнародної спеціалізації виробництва країни [2, с.217].

Спеціалізація, що поглиблюється, лежить в основі розвитку конкурентних виробництв. Промислово розвинені країни експортують усі види продукції, але не кожну модель і різновид товару. В кожній підгалузі компанії вибирають певні групи виробів, вузлів і деталей, у виробництві яких вони концентрують свої зусилля. Ці вироби експортуються, а інші необхідні їм вироби тієї ж галузі імпортуються. Завдяки зниженню витрат виробництва, пов'язаному зі зростанням масштабності та серійності випуску виробів, компанії одержують велику масу прибутку. Це явище в розвитку виробничих сил одержало назву "економія масштабу". Зовнішня торгівля в умовах масштабу виробництва в рамках галузі, чи зовнішня економія, не обов'язково взаємовигідна для всіх країн-учасниць. Більш низькі витрати має країна, яка може дешево продати якийсь товар, що, як правило, випускає його у великій кількості. Економія на масштабі на рівні галузі, чи зовнішня економія, закріплює напрям зовнішньої торгівлі. Країни, що спершу були великими виробниками того чи іншого товару, залишаються такими майже постійно, тому що весь час мають низькі витрати виробництва. Історично сформована спеціалізація може відтворюватися, навіть якщо нові виробники могли б виробити товар дешевше [3, с.496].

Торгівля на основі масштабу виробництва здійснює сильніший ефект на добробут країни, ніж торгівля на основі порівняльних переваг. Концентрація певних галузей у декількох країнах дає змогу збільшити масштаб виробництва та підвищити його ефективність. Вона може призводити до погіршення добробуту інших країн. Ціна давнього виробника зазвичай нижча витрат початківця, що блокує початок цього виробництва в іншій країні в умовах відкритої економіки. Цьому сприяє не тільки ефект накопиченого обсягу виробництва, а й нагромадження досвіду та знань. Економія на масштабі виробництва на рівні галузі закріплює історично сформовану міжнародну спеціалізацію країн у тих чи інших галузях. У довгостроковому періоді фірма

має можливість не тільки комбінувати фактори виробництва, а й змінювати кількість застосовуваних факторів, тобто змінювати масштаби виробництва. Оскільки характер і тривалість дії ефекту масштабу обумовлена особливостями технології, то для кожної галузі буде характерний свій оптимальний масштаб виробництва. У промисловості економічно розвинених країн на машинобудування, як правило, припадає 25-40% вартості виробленої промислової продукції. Недостатній розвиток машинобудування в країні навіть з високими показниками розвитку інших промислових виробництв є структурним недоліком.

У світовому машинобудуванні тільки перша десятка країн спроможна виробляти всю номенклатуру машинобудівної продукції. Це США, Японія, Росія, ФРН, Великобританія та Франція, а також, якоюсь мірою Китай, Канада, Італія та Україна, їх сумарна частка у випуску продукції становить близько 3/4 світового показника, частка машинобудування в структурі промисловості коливається від 25% (Китай) до 40% (Японія) за кількістю зайнятих та вартістю виробництва. Машинобудівні фірми саме цих країн є основними лідерами світового науково-технічного прогресу [4, с.658].

Країни, що розвиваються перебувають на різних стадіях економічного доступу. Деякі за випуском продукції машинобудування на душу населення близькі до розвинених, але тут слід враховувати структуру виробництва. Машинобудування у них розвивається коштом дешевої праці. Південній Кореї, Сінгапуру та ін. властива орієнтація на розвинені країни як ринок збуту, велику роль іноземного капіталу в галузі, дешевої робочої сили.

Стрімко ввірвався у світову торгівлю Китай, який набирає обертів у виробництві продукції машинобудування. Темпи приросту промислової і сільськогосподарської продукції дуже високі. За обсягом ВВП країна займає друге місце після США, а у кінці XX ст. вона знаходилась на сьомому місці. За чисельністю промислових підприємств і кількістю працівників країна займає перше місце у світі.

Для галузевої структури промисловості характерні певні диспропорції: між видобувними, сировинними і обробними галузями. Машинобудування практично повністю забезпечує потреби в обладнанні для доменного, мартенівського, коксохімічного виробництва, в залізничному транспорті (за винятком електровозів і тепловозів найновіших конструкцій), металорізальних станках і ковальсько-пресовому обладнанні, багатьох видах двигунів, обладнанні для дрібних і середніх електростанцій тощо [5, с.127].

За останні два десятиріччя значного поширення у світі набула транснаціональна кооперація корпоративних структур. Появі і розповсюдженню в світі нових організаційних структур у вигляді транснаціональних компаній (ТНК) сприяли ускладнення та взаємопереплетіння господарських процесів, посилення міжфірмової та міждержавної конкурентної боротьби за ринки збуту та джерела сировини

тощо. Також, важливим напрямком міжнародного співробітництва стало створення вільних економічних зон. Така зона є певною частиною території країни, у межах якої діє особливий режим господарювання. Цей режим надає значні пільги для зовнішньоекономічної діяльності. Існує понад 600 офіційно встановлених вільних економічних зон у 70 державах світу [6, с.38].

Найважливішими факторами, що сприяють формуванню цілісного організму світового господарства, можна назвати: прискорений процес інтеграції, тобто зближення економічних структур країн. Інтеграція повинна здійснюватися на основі принципів поваги державного суверенітету, незалежності і забезпечення національних інтересів, невтручання у внутрішні справи країн, повної рівноправності та взаємної вигоди. Вона охоплює багато форм у сфері виробництва (прямі зв'язки між підприємствами, поглиблення процесів спеціалізації і кооперування, створення міжнародних господарських організацій, спільних підприємств тощо), широкий спектр напрямів спільних наукових досліджень і розробок нової техніки й технології в сільськогосподарській, транспортній, зовнішньоторговельній та природоохоронній сферах.

Отже, однією з найхарактерніших особливостей сучасного світового розвитку є зростаюча взаємозалежність різних країн і господарських регіонів. Тому глобальні економічні відносини треба не тільки вважати однією з найважливіших сфер прояву зростаючої взаємозалежності країн, а й розглядати як основу цього процесу.

Список використаних джерел:

1. Білорус О. Г. Економічна система глобалізму: Монографія / О.Г.Білорус. – К. : КНЕУ, 2003. – 360 с.
2. Гальчинський А.С. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти / А.С.Гальчинський. – К. : Либідь, 2006. – 312 с.
3. Багиев Г.Л. Международный маркетинг: Учебник для вузов. 2-е издание / Г.Л.Багиев, Н.К.Моисеева, В.И.Черенков. – СПб. : Питер, 2008. – 688 с.
4. Гіл. Ч. Міжнародний бізнес: Конкуренція на глобальному ринку / Ч.Гіл [пер. з англ. А.Олійник, Р.Ткачук]. – К. : Основи, 2001. – 854 с.
5. Пахомов Ю. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі / Ю.М.Пахомов, Д.Г.Лук'яненко, Б.В.Губський. – К. : Україна, 1997. – 237 с.
6. Лук'яненко Д.Г. Міжнародна економіка / Д.Г.Лук'яненко, А.М.Поручник, Т.М.Циганкова. — К. : КНЕУ, 1999. — 73 с.